

ВПЛИВ ТЕМАТИКИ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА МОДЕЛЮВАННЯ СИТУАЦІЙ УСНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Пасічник О.С.

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу навчання іноземних мов
Інститут педагогіки НАПН України, Україна

Важливим аспектом організації змісту навчання іноземної мови є визначення його **тематки**. Відображаючи певний вимір реальності, з притаманною йому проблематикою, вона окреслює умови, в яких здійснюється спілкування, визначає стимули для активізації мовних та мовленнєвих засобів задля вирішення типових ситуацій комунікативної взаємодії.

Актуальним залишається питання особливостей відображення тематки в дидактичних матеріалах (підручниках та посібниках). На відміну від навчальної програми, де тематика представлена радше декларативно, автори підручників мають врахувати вікові та психологічні особливості учнів, представити кожну тему на доступному для її сприйняття рівні, а також створити умови для активізації тематичної інформації в ситуаціях комунікативної взаємодії.

Учні основної школи (зокрема вікова категорія 5-7 класів) перебувають на тому переламному етапі, коли відбувається поступовий перехід від оволодіння основами наук до розгляду більш проблемних питань. Якщо перші базуються на вивченні фактичного матеріалу, його відтворенні у різних умовах, то останні характеризуються відсутністю готових відповідей та потребують використання більш аналітичного підходу та критичного мислення. Це значною мірою зумовлює особливості представлення тематки в змісті навчальної літератури з іноземних мов. Аналіз змісту піручників засвідчує, що значною мірою пропоновані теми можна описати, як **тематичні примітиви** – для них характерний непроблемний опис типових явищ оточуючого світу (дім, родина, школа, їжа тощо). Якщо в повсякденному житті типове ігнорується і сприймається як щось беззаперечне й об'єктивне, то при доборі тематки для початкового та середнього етапів навчання спираються саме на такі типові явища. Доповнюючись соціокультурними відомостями, тематичні примітиви формують **фундамент навчання мови та знайомства з новою культурою**. У процесі роботи з ними учень знайомиться з певним фактичним матеріалом в обсязі, доступному для його сприйняття, оволодіває відповідними мовними засобами, які дають змогу описувати світ навколо себе або ж розуміти, коли це робить співрозмовник, відповідно реагувати. Відображаючи стандартні ситуації реального світу та виконуючи базові когнітивні функції (сприймати, розпізнавати ситуації, прогнозувати їх розвиток, визначати траєкторію спілкування, прогнозувати вихід з ситуації, якщо очікування не підтверджуються), тематичні примітиви готують учнів до типових ситуацій комунікативної взаємодії.

Для формування комунікативних умінь у процесі роботи з такими тематичними примітивами доцільно спиратися на зразки мовленнєвої взаємодії. Зазвичай вони є максимально типізовані та зорієнтовані на використання у діалогічній формі. Відповідно, взаємодія між суб'єктами також максимально типізована: приймаючи певну роль, учні реалізують її у звичних і стандартних для них умовах (у магазині, музеї, театрі тощо). У процесі моделювання типових ситуацій мовленнєвої взаємодії учні навчаються використовувати стандартні шаблони спілкування; також відбувається тренування в учнів комунікативних імперативів – тем та аспектів, яких необхідно торкнутися у процесі спілкування з певною категорією співрозмовників (наприклад, запитати однолітка про його справи та навчання у школі, старшу за віком людину – про здоров'я тощо).

Варто зазначити, що в більшості популярних вітчизняних підручників 90-х рр. XX ст. переважали саме такі тематичні примітиви та теми, що презентували соціокультурні відомості енциклопедичного характеру. Відповідно, процес формування комунікативних умінь учнів в усному мовленні зводився до переказу так званих “топіків”, відтворення типових діалогів. Однак, з утвердженням комунікативно-діяльнісного та компетентнісного підходів акцент іншомовної підготовки змістився на розвиток критичного мислення учнів та їх творчого потенціалу, формування у них досвіду, який надасть їм гнучкості та готовності до спілкування не лише в стандартних ситуаціях комунікативної взаємодії. У контексті таких перетворень, акцент зміщується до постановки учням **проблемної теми**. Не применшуючи ролі тематичних примітивів як важливого засобу формування комунікативних умінь і навичок учнів, у середній школі має здійснюватися поступовий перехід до розгляду теми під кутом вирішення певної актуальної проблеми. З одного боку, це зумовлено тим, що рівень пізнавальних і комунікативних можливостей учнів зростає, а з іншого боку – тема, яка уміщує в собі проблему (або її елементи), має потенціал стимулювати мотивацію та критичне мислення, вона має стати рушієм діяльності, активізуючи бажання учнів висловлюватися. За словами фахівців, якщо навчання не порушує проблему або, якщо воно не звертає увагу на вразливість у критичному чи непередбачуваному вимірі (зовнішньому чи внутрішньому), воно, вочевидь, по-справжньому нічого не навчає. У свою чергу, проблемна тема спонукає до зміни формату усномовленнєвих комунікативних завдань. Зокрема зростає роль завдань, зорієнтованих на висловлення власної думки, моделювання діалогів, метою яких є вирішення певних нестандартних комунікативних завдань; важлива роль відводиться командній роботі, зокрема підготовці проектних завдань тощо.

Таким чином, якщо тематичні примітиви знайомлять учнів із певним обсягом фактичного матеріалу та визначають певний алгоритм для ситуацій усного спілкування в діалогічному та монологічному мовленні, то так звані проблемні теми порушують певне актуальне питання та зумовлюють моделювання таких ситуацій комунікативної взаємодії, де учні, використовуючи відомі їм мовні та мовленнєві засоби, без опори на зразок самостійно визначають алгоритм власних дій з метою вирішення комунікативного завдання.